

Gaemers, J., *De rode wethouder. Willem Drees 1886-1988. De jaren 1886-1940* (Dissertatie Universiteit van Amsterdam 2006, Amsterdam: Balans, 2006, 637 blz., ISBN 90 5018 760 9).

Drees, die in 1988 op 101-jarige leeftijd overleed, krijgt een biografie in vier delen. Deel II over de periode 1940-1948 en deel III over de Indonesische kwestie zijn inmiddels verschenen. (Besproken in *BMGN*, CXIX (2004) 437-438 en CXXI (2006) 166-169) Zij zijn geschreven door de Leidse emeritus-hoogleraar Hans Daalder, de initiator van het project. Hij trok indertijd Jelle Gaemers aan als zijn assistent. Diens taak bestond aanvankelijk in het ordenen van het Drees-archief. Daarin bevinden zich vele in stenografie geschreven stukken. Als jongeman verdiende Drees de kost als stenograaf en ook toen hij van de politiek zijn beroep maakte, is hij in steno blijven schrijven. Voor de ontsluiting van het archief maakte Gaemers zich het steno eigen en ten behoeve van het project transcribeerde hij vervolgens de belangrijkste documenten. Gaandeweg kreeg het project een dusdanige omvang dat Daalder Gaemers verzocht het eerste deel over de periode tot 1940 voor zijn rekening te nemen. Op dat deel promoveerde Gaemers in 2006 bij Hans Blom, die als voorzitter van de biografieëncommissie van het Prins Bernhard Cultuurfonds een duidelijke stimulans voor dit Drees-project heeft gegeven.

Uit biografisch oogpunt doet het op het eerste oog wat merkwaardig aan dat voor de eerste helft van Drees' leven, dat 53 jaar beslaat, wordt volstaan met één deel, terwijl voor de tweede helft drie delen nodig zijn. Begrijpelijk is dat wel, want Drees groeide pas na 1940 uit tot nationaal figuur. Als minister en langjarige minister-president had hij in de naoorlogse periode een bepalende invloed op de Nederlandse politiek en samenleving. Voor de biografie is het dan ook een voor de hand liggende uitdaging om vooral die invloed te ontrafelen. Voor de duiding van Drees' daden en houding in de publieke dienst op nationaal niveau is echter grondige kennis van wat eraan voorafging onmisbaar. Het latere leven mag dan wel rijker aan verantwoordelijkheden zijn, intenser van complexiteit en daardoor interessanter, maar waarom Drees kon uitgroeien tot een van de belangrijkste politieke figuren in de twintigste eeuw, is alleen uit te leggen, als men de Drees van voor 1940 kent. In dit opzicht heeft Gaemers met zijn alleszins geslaagde boek het Drees-project een voortreffelijke dienst bewezen.

In 1907 verhuisde de Amsterdammer Drees naar Den Haag. Zijn werkzaamheden bij de Stenografische Inrichting van de Staten-Generaal maakten dat noodzakelijk. In 1904, op zijn achttiende verjaardag, had hij zich als lid van de SDAP ingeschreven bij de afdeling Amsterdam IX. Van de Haagse afdeling was Drees van stonde af aan een prominent lid. Hij maakte er snel carrière: afdelingsbestuurder, voorzitter, gemeenteraadslid, wethouder. Via de Haagse afdeling kwam hij in het landelijke partijbestuur. Daarnaast was hij jarenlang lid van Provinciale Staten van Zuid-Holland. In 1933 werd hij gekozen tot lid van de Tweede Kamer om daar in 1939 op te klimmen tot voorzitter van de SDAP-fractie.

De kern van Gaemers' boek wordt gevormd door de beschrijving van Drees' activiteiten in de Haagse gemeentepolitiek. In 1913 werd hij lid van de gemeenteraad en in 1919 wethouder, eerst van sociale zaken – overigens niet zijn eerste keus; zijn

voorkeur lag bij onderwijs – en vanaf 1931 van financiën. Toen hij in 1933 naar de Tweede Kamer ging, moest hij tot zijn spijt het wethouderschap opgeven, omdat de partij het Kamerlidmaatschap onverenigbaar had verklaard met een wethouderschap. Wel bleef hij lid van de Haagse gemeenteraad en ook daar werd hij in 1939 fractievoorzitter.

Onderzoek naar het reilen en zeilen in de gemeentepolitiek is onder historici niet populair, maar Gaemers laat zien dat zo'n onderzoek op zich alleen al interessant is en voor een goed begrip van politieke processen in het algemeen en tevens van verschuivingen in de politieke cultuur ook erg relevant. Zeker voor de grote steden geldt dat er aan bronnen geen gebrek is. Belangrijker is vast te stellen dat we in het boek van Gaemers een Drees tegenkomen, die als politicus eigenschappen ontwikkelt die hem later als nationaal figuur zo kenmerken. De spagaat, die een gedreven partijman wordt opgedrongen, als hij als bestuurder is aangewezen op coalities om iets van zijn idealen te realiseren, leert Drees bekwaam en effectief uit te voeren. Waar menig partijgenoot bleef vastzitten in het gelijk van de eigen overtuiging, ontwikkelde hij zich tot een ware representant van de consensusdemocratie. Hij verenigde een krachtig idealisme met een zakelijke houding in de politiek van alledag. Niemand kon hem afbrengen van zijn opvatting dat men zich beter kon richten op het praktisch haalbare dan op het vasthouden aan principes als dat een averechts effect zou hebben. Hier is van beslissende betekenis het optreden van de reformist Jean Jaurès op het Internationale Socialistische Congres, dat in de zomer van 1904 in Amsterdam werd gehouden. Als kersvers SDAP-lid was Drees erbij. Jaurès maakte een diepe indruk op hem. Drees leerde prompt delen uit diens rede uit het hoofd. Terwijl de partij in de ban bleef van het debat over het primaat van de dogma's, demonstreerde Drees als wethouder dat handelen naar zijn opvatting ten goede kwam aan de kwaliteit van het leven van de mensen, voor wie de partij zei op te komen. Toen hij in de Tweede Kamer eens bezwaren maakte tegen een aanhangige kinderbijslagregeling, voegde hij daar wel aan toe van oordeel te zijn dat het minder goede niet per se hoefde te worden afgewezen, als daaraan praktische voordelen waren verbonden, die de bezwaren overtroffen. Dat klonk de toenmalige minister van sociale zaken, de katholiek Romme, als muziek in de oren. Romme was politiek gepokt en gemazeld in de Amsterdamse gemeenteraad, waar hij had moeten opboksen tegen SDAP-ers van een heel andere, meer dogmatische snit. Niet voor niets werden Drees en Romme na 1945 de bouwheren van de rooms-rode samenwerking in de landelijke politiek.

Drees was een zuinige wethouder. Hij stond op het standpunt dat een goed gemeentelijk beleid alleen mogelijk was op basis van solide financiën. Bij de besteding van de gemeenschapsgelden diende de grootst mogelijke zorgvuldigheid in acht te worden genomen. Er was een grens aan de middelen en daarom was terughoudendheid bij het doen van uitgaven geboden. Prioriteiten stellen en accepteren dat niet alle wensen in vervulling konden gaan, dat was voor Drees toen al een voornaam uitgangspunt. Verhoging van de efficiency in het gemeentelijk apparaat lag in het verlengde hiervan. Drees leerde de aandrang uit de partij te weerstaan om meer te doen dan een verantwoord financieel beleid toeliet. Hij leerde nog iets anders, namelijk dat een bestuurder allereerst het algemeen belang had te dienen en er niet voor was om partij- en groepsbelangen voorrang te verlenen. Als minister-president zou Drees zich gedragen als een overtuigde dualist. Hij hield afstand van de PvdA-fractie, wat

hem door partijgenoten niet altijd in dank werd afgenomen. Van wat hij als juiste gedragslijn in de Haagse gemeentepolitiek was gaan ervaren, kwam hij niet meer los.

Gaemers behandelt heel wat meer dan alleen hetgeen ik hier heb besproken. Zo komen ook de Amsterdamse periode, de stenografie, de activiteiten in de partij en het Kamerlidmaatschap uitvoerig aan bod. Met opzet heeft Gaemers een expliciete karakterisering van de persoon Drees achterwege gelaten. Daarvoor moeten we wachten op het laatste, door Daalder te schrijven deel van de biografie. Ter afsluiting van zijn boek presenteert Gaemers wel een *Tussenstand*, waarin 'zijn' Drees kernachtig wordt neergezet. Na lezing van dit fraaie boek ben ik geneigd vast te stellen dat vele drijfveren van de naoorlogse Drees in volle wasdom al voor 1940 aanwezig waren. Dat leidt vanzelf tot de conclusie dat wie de Drees van Daalder wil begrijpen, de Drees van Gaemers moet kennen.

J. Bosmans

Dane, J., *Honderd jaar kindbescherming. Uitgave ter gelegenheid van het jubileum van de Raad voor de kindbescherming en de Kinderwetten (1905-2005)* (Amsterdam: Uitgeverij SWP, 2006, 236 blz., €29,95, ISBN 90 6665 668 9).

De zorg voor kinderen werd aan het einde van de negentiende eeuw deel van het debat over sociale wetgeving. De Leerplichtwet van 1901 zorgde door schoolplicht en tegengaan van kinderarbeid door verbetering van de situatie van alle kinderen, maar deze wet was onvoldoende als vangnet voor kinderen met problemen en voor ondersteuning van probleemgezinnen. Door de kindwetten van 1905 werd de overheid verantwoordelijk voor de bijzondere zorg voor criminele en verwaarloosde kinderen. Deze overheidszorg was een politiek en maatschappelijk als noodzakelijk gevoelde aanvulling op het particulier initiatief, dat in de negentiende eeuw een bestel ontwikkeld had met tehuizen, verenigingen, opleidingen en tijdschriften.

Honderd jaar kindbescherming is uitgegeven naar aanleiding van honderd jaar kindbeschermingswetgeving en haar uitvoering. Deze uitvoering werd in 1905 de verantwoordelijkheid van de Voogdijraad, in 1956 gereorganiseerd tot Raad van de kindbescherming. Tot het midden van de jaren vijftig was de uitvoering van de kindbescherming een gezamenlijke taak van de overheid en het particulier initiatief. De overheid zorgde voor de beleidskaders, de financiering en de rechtspraak door kinderrechtshouders. Het particulier initiatief faciliteerde de Voogdijraad met vrijwillig werkende voogden en bestuurders. Het zorgde voor opvang- en ondersteunende instellingen als de Medisch opvoedkundig bureau's en de Bureau's voor levens- en gezinsproblemen.

De invloed van het particulier initiatief werd na 1950 teruggedrongen door de professionalisering van de jeugdzorg door beroepshulpverleners en verbetering van de administratieve organisatie. Kinderbescherming werd deel van een bredere jeugdzorg. Geschoolde maatschappelijk werkers, pedagogen en psychologen namen de taken van vrijwilligers van katholieke, protestantse en socialistische organisaties voor de zorg voor het kind en de begeleiding van gezinnen over. De jeugdzorg werd steeds minder verleend in kleine groepjes van een homogene gezindte, maar raakte georganiseerd langs sociaal-geografische en sociaal-economische lijnen.

De Wet op de jeugdhulpverlening van 1989 vormde een breuk in de jeugdzorg. Hulp moest worden verleend in de regio van het kind en zo kort mogelijk zijn. De provincies werden formeel eindverantwoordelijk voor de jeugdhulpverlening. De rechtspositie van het kind werd versterkt door de instelling van het Advies- en meldpunt kindermishandeling voor het signaleren van kindermisbruik, inzagerecht, verbetering van klachtenprocedures en de instelling van cliëntenraden voor instellingen. De kwaliteit van de jeugdhulpverlening moest worden vergroot door de instelling van de Inspectie jeugdhulpverlening en jeugdbescherming. De Bureau's jeugdzorg bleken het geschikte instrument voor de regionalisering. In 2005 werden de taken tussen deze Bureau's en de Raad voor de kindbescherming definitief verdeeld.

De ontwikkeling van de kindbescherming wordt door J. Dane en zijn medeauteurs I. van der Bij, Th. Willemse en D. Lechner beschreven als een institutionele geschiedenis. De geschiedenis van kindbescherming door wetgeving en uitvoering wordt chronologisch en kwalitatief aan de lezer voorgesteld, in ieder